

ЦІЛЬОВИЙ ПІДХІД ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ПРИЧИННОГО ЗВ'ЯЗКУ У ЗЛОЧИНАХ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

Різноманітність причин і факторів, пов'язаних з дорожніми умовами і зі станом транспортних засобів, призводить до того, що в одній і тій самій дорожньо-транспортній пригоді вони можуть виявлятися як самостійно, так і в різних поєднаннях. У зв'язку з цим нерідко виникає запитання: яка з цих причин здійснила вирішальний вплив?

На це запитання вчені не дають однозначних відповідей, у зв'язку з чим проблема визначення критеріїв причинного зв'язку в транспортних злочинах залишається актуальною.

Окремі юристи вважають, що для встановлення причинного зв'язку в автотранспортних злочинах варто застосовувати метод "необхідної умови", суть якого полягає в такій формулі: якби злочинний результат настав і під час відсутності дії (бездіяльності) обвинувачуваного, причинного зв'язку немає [1, с. 61].

Тим часом використання одного лише критерію необхідної умови не може дати обґрунтовану відповідь про наявність чи відсутність причинного зв'язку. Застосування критерію необхідної умови було піддано справедливій критиці більшістю авторів, що досліджували цю проблему. Його неспроможність виявляється при спробі використати даний критерій у реальних практичних прикладах. Це було переконливо показано, зокрема, М.С. Романовим у справі водія Ладнова.

Водій Ладнов виїхав на автомашині з несправними гальмами. Рухаючись по шосе, він зачепив автомашиною віз, в результаті чого громадянин А., котрий перебував у возі, упав на дорогу, отримавши тяжкі тілесні ушкодження, від яких настала смерть. Оскільки Правила дорожнього руху забороняють виїжджати на транспортному засобі з несправними гальмами, протиправний виїзд Ладнова виявився необхідною умовою події. Водночас з матеріалів справи випливає, що зіткнення автомобіля з возом відбулося тому, що кінь злякався машини і зенацька кинувся убік. За висновком експерта поява возу на смузі руху автомобіля сталася на такій близькій відстані, що навіть якби гальма були справні, водій не міг би запобігти події гальмуванням, тому порушення правил експлуатації транспорту (виїзд із несправ-

ними гальмами) не перебуває в причинному зв'язку з подією [2, с. 100-101].

Досліджуючи причинний зв'язок у транспортних злочинах, ми дійшли висновку, що однією з обґрунтованих точок зору з приводу констатації причинного зв'язку варто визнати позицію тих авторів, що застосовують телеологічний (цільовий) підхід у дослідженні і встановленні причинного зв'язку порушень норм безпеки зі шкідливими наслідками, що настали. Цільовий підхід може мати самостійну пізнавальну цінність, являючи собою специфічний метод дослідження причинного зв'язку.

Уперше про можливість застосування цільового підходу у дослідженні причинного зв'язку в кримінальному праві задекларувала Т.В. Церетелі: "необхідно, щоб заподіяний дією особи наслідок належав до тієї категорії наслідків, *запобігання яких відповідає меті* (виділено мною.— С.Б.) даної норми. Лише за цієї умови протиправна дія в момент її вчинення має можливість впливати на хід подій, що мав місце в дійсності" [3, с. 209].

М.С. Романов застосував це положення до аналізу причинного зв'язку у транспортних злочинах. На його думку, при визначенні залежності між протиправною дією і наслідками, що настали і які передбачалася при створенні правової норми, необхідно з'ясувати цільову спрямованість нормативної вимоги. Оскільки будь-яка нормативна вимога містить певну мету, заради якої вона прийнята, то невиконання нормативної вимоги являє собою діяння, що викликає результат, який суперечить меті вимоги. Впевнившись у меті вимоги, можна визначити каузальні залежності між діянням і наслідками [2, с. 102].

"Наприклад,— пише М.С. Романов,— заборона виїжджати на автомобілі, мотоциклі тощо, у яких гальмова система ефективно не діє чи зовсім не працює, обумовлена тим, що при цьому відбувається значне збільшення зупинного шляху (отже, і часу на зупинку) транспортного засобу при спробі зупинити його в порівнянні з зупинним шляхом автомобіля, мотоцикла тощо зі справними гальмами" [2, с. 102]. Свою позицію науковець підтверджує аналізом практичних ситуацій, у яких розвиток причинного зв'язку протікає з ускладненнями.

Аналогічний підхід описаний і в іншій публікації автора, що вийшла значно пізніше у співавторстві з М. Корчаном [4, с. 100-102].

З наведеними критеріями встановлення причинного зв'язку не згодна Н.М. Ярмиш, яка вважає, що в названій праці авторів об'єктивний характер причинного зв'язку ігнорується, але враховується. "Ми вже говорили про те,— пише Н.М. Ярмиш,— що сама по собі мета, поза конкретних дій

з її реалізації, не має ні найменшого відношення до процесу заподіяння. Тим більше, не може виступати як фактор, що заподіює, мета законодавця, закладена ним при конструюванні тієї чи іншої статті Кримінального кодексу. Видається, сама постановка питання про характер такої мети, що заподіює, виглядає дивною. І проте, саме так ставиться питання в статті М. Романова і М. Корчана" [5, с. 65].

На нашу думку, автори аналізованої статті М. Романов і М. Корчан не вважають мету законодавця, закладену при конструюванні норми права, фактором, який заподіює. Питання ставиться ними інакше. Якщо особа, поведінка якої піддається кримінально-правовому аналізу на предмет її властивостей, що заподіюють, допустила таке порушення правила безпеки, яке спеціально розраховано на запобігання пригоди, що настала в дійсності, то діяння цієї особи визнається таким, що заподіяло наслідок. Мета правової (технічної) норми безпеки – усунення певної категорії шкідливих явищ, і ця мета зумовлена об'єктивними особливостями конкретних ситуацій, що складаються в процесі протиправного використання джерел підвищеної небезпеки. Автори статті фактором, що заподіює, вважають діяння конкретної особи, а не мету законодавця. Тому критику їхньої позиції з боку Н.М. Ярмиш варто визнати не обгрунтованою.

Література

1. Мачковский Л., Печерский В. Установление причинной связи по делам о дорожно-транспортных происшествиях // Социалистическая законность.– 1978.– № 2.– С. 61-63.
2. Романов Н.С. Установление причинной связи по делам о дорожно-транспортных происшествиях // Советское государство и право.– 1984.– № 5.– С. 100-103.
3. Церетели Т.В. Причинная связь в уголовном праве.– М.: Госюриздат, 1963.– 382 с.
4. Романов М., Корчан М. Причинний зв'язок при порушенні технічних норм та його дослідження у кримінальному процесі // Право України.– 2000.– № 1.– С. 100-102.
5. Ярмиш Н.Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ).– Харьков: Право, 2003.– 512 с.

УДК 343.346

Багіров С.Р.,
к.ю.н., доцент,
Абрамчук М.С.,
магістрант,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ З ТОЧКИ ЗОРУ ЙОГО ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ: ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Діяння є конститутивною ознакою об'єктивної сторони будь-якого злочину. На практиці найчастіше спостерігаються ситуації, коли суспільно небезпечне діяння суб'єкта виявляється у вигляді фізичного впливу на інших людей чи на різні предмети зовнішнього світу. У деяких випадках суспільно небезпечне діяння має інформаційний характер і здійснюється шляхом написання чи проголошення слів, або здійснення якихось конкретних жестів.

Під час вчинення необережних злочинів, особливо у сфері безпеки руху або експлуатації транспорту, дуже часто інформаційні дії водіїв чи пішоходів виступають як носії небезпеки, що примушує інших учасників руху до певних змін своєї поведінки, у результаті чого спричиняються шкідливі наслідки.

У теорії кримінального права стосовно необережних злочинів науковці використовують синонім суспільно небезпечного (чи злочинного) діяння, що є ознакою об'єктивної сторони злочину, термінологічний зворот "порушення правил (норм) безпеки". Тут виникає цілком закономірне питання: яка із форм суспільно небезпечного діяння найбільшою мірою відображає зміст "порушення правил безпеки"? Іншими словами, чи можна звести "порушення правил безпеки" до дії або бездіяльності, чи ця форма суспільно небезпечного діяння якісно відмінна від них?

У самому загальному розумінні під "порушенням" варто розуміти невиконання, відхилення від виконання чи неналежне виконання вимог безпеки, передбачених певними правилами, нормами, або здійснення в процесі діяльності у сфері джерел підвищеної небезпеки дій, прямо заборонених правилами.

Більшість криміналістів вважають, що, будучи різновидом суспільно небезпечного і протиправного діяння, порушення правил може бути здійснене у двох формах: дії або бездіяльності. Форми конкретного порушення (дії чи бездіяльності) знаходяться в прямій залежності від змісту відповідної технічної вимоги безпеки. Ми згодні з російським